

MARIE JOSÉ VAN BELGIË

Albert en Elisabeth

Mijn ouders

 | LANNOO

De eerste twintig exemplaren van dit boek zijn genummerd van 1 tot 20.

www.lannoo.com

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Omslagfoto: © Archief van het Koninklijk Paleis

Vertaling uit het Frans: Karel Cambien, Luc Glorieux. Voor de gedichten van Emile Verhaeren: Koen Stassijns (p. 175) en Christina Guirlande (p. 176, 189)

Nalezen: Jan Vangansbeke

Omslagontwerp: Studio Lannoo

Vormgeving: Marie-Rose Crits

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2016

D/2016/6852 – ISBN 978 2 87386 933 5 – NUR 681

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Dit boek werd gepubliceerd met de steun van:

konvert

Als bevoorrechte getuige schreef Marie José meerdere boeken over het huis van Savoia die van groot historisch belang zijn: *La Maison de Savoie. Les origines, le comte vert, le comte rouge* (1956), *Amédée VIII, la jeunesse* (1956), *Amédée VIII, le duc qui devint pape* (1962) en *Emanuele Filiberto di Savoia. Un valoroso guerriero, un principe illuminato* (1994).

Haar meesterwerk is evenwel *Albert et Elisabeth de Belgique, mes parents*, waarin ze de herinneringen aan haar ouders op een soms ontroerende en humoristische, maar altijd indrukwekkende wijze weergeeft. Aan de hand van een veelheid weinig of niet bekende gegevens bezorgt ze een verrassend beeld van de persoonlijkheid van Albert en Elisabeth en van de mensen uit hun omgeving. En ... van talloze historische gebeurtenissen.

De oorspronkelijke Franstalige uitgave van dit boek verscheen voor het laatst in 1971 bij Plon en was sinds lang niet meer te verkrijgen. Het werd in 2016 in zijn originele versie bij Racine heruitgegeven door de Private Stichting Stille Getuigen, Témoins silencieux, Stille Zeugen, Silent Witnesses, die gevestigd is in het kasteel van Rumbeke te Roeselare. Deze Stichting heeft als doel 'het verhogen en verbeteren van het historisch besef van de bevolking rond gebeurtenissen eigen aan de geschiedenis van Europa, voornamelijk die van de Lage Landen'.

De Stichting heeft het boek nu vertaald en uitgegeven in het Nederlands.

NOTA VAN DE VERTALER

Dit zijn herinneringen van koningin Marie José. Het is dus een historisch werk, maar geen geschiedenisboek in de enge zin van het woord. Het is ook geen hedendaags werk. Deze feitelijkheden drongen vaak keuzes op. Wij probeerden de stijl, het woordgebruik en andere eigenheden van de auteur zo veel mogelijk te respecteren. We hielden ons strak aan haar oorspronkelijke taalgebruik, zodat de geest waarin ze dit werk schreef een halve eeuw later niet verloren gaat. Deze aanpak heeft onder meer gevolgen op het vlak van zinsconstructie (soms zeer lange volzinnen) en (soms wat archaïsch) woordgebruik. Ook lijkt de chronologie nu en dan wat zonderling door de stijleigen manier waarop ze *schijnbaar* onlogisch het gebruik van tijden verandert van verleden naar heden of omgekeerd. Ook door het thematisch aaneenkoppelen van verschillende tijdperken, van bijvoorbeeld de jaren vijftig naar de jaren dertig en terug.

De vertaling zelf stuitte op een heel specifiek probleem omdat oorspronkelijk Duitse, Engelse en Italiaanse teksten in het Frans werden geciteerd en nu in het Nederlands moesten worden vertaald. Om de problematiek van betekenisvervaging door de dubbele vertaling te vermijden, grepen we zo veel mogelijk terug naar de originele taal.

Ook worden er in dit boek veel namen, begrippen en feiten aangehaald die vandaag niet meer zo gekend zijn. Een bijbehorend verklarend en duidend boek zou nuttig zijn, want voetnoten alleen kunnen het begrip van deze zeer interessante materie niet oplossen.

Aan dergelijk verklarend boek, “In de voetsporen van Albert I en Elisabeth van België” wordt gewerkt ...”

Private Stichting Stille Getuigen

*Aan mijn zeer dierbare neven
Boudewijn en Fabiola van België*

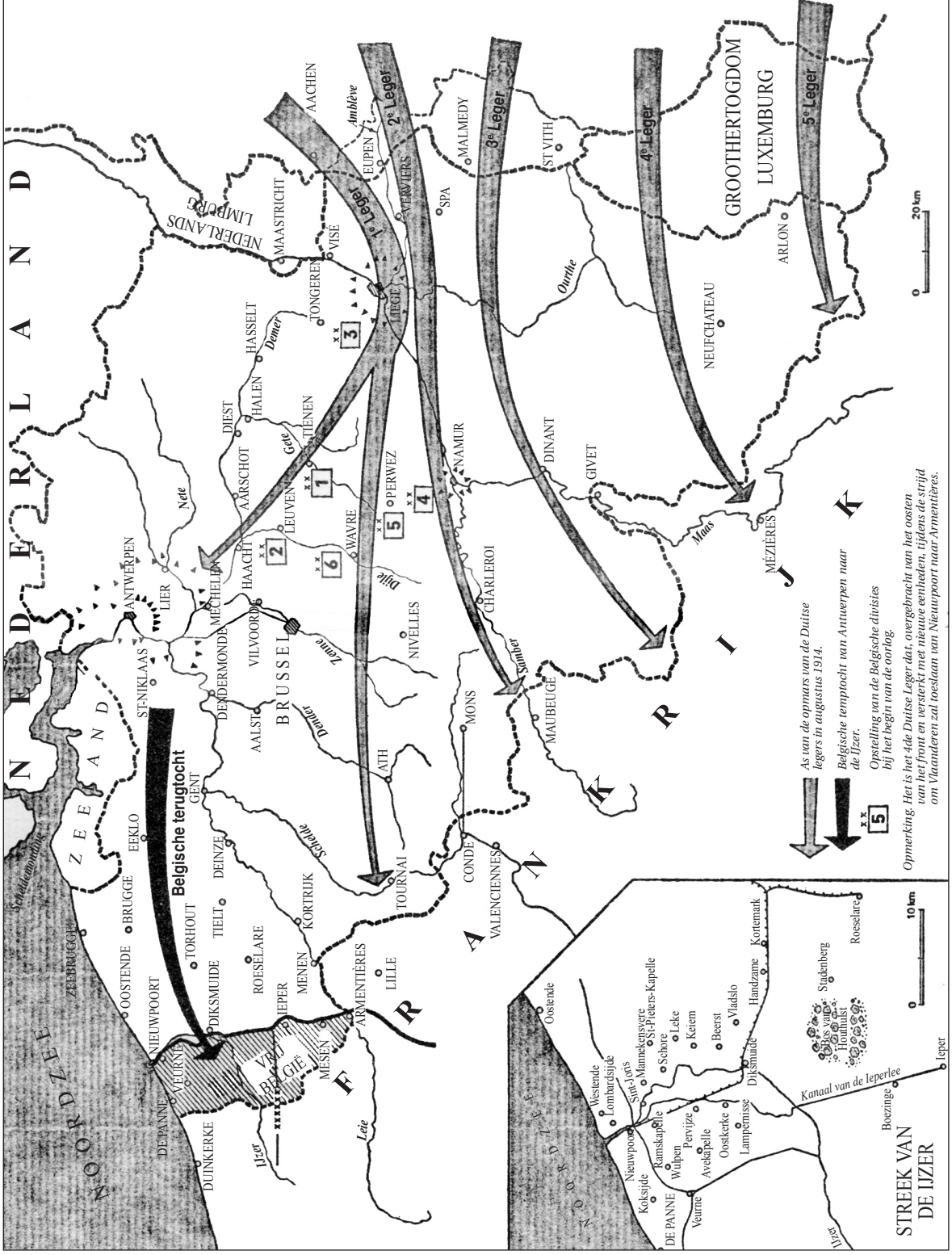
‘In de grond van ons hart is de herinnering nauwer en echter dan de werkelijkheid was.’ (*Maeterlinck*)

WAARSCHUWING

Dit is geen biografie die het doen en laten van het leven van mijn ouders vertelt, maar veeleer een verzameling persoonlijke herinneringen die steunt op een overvloedige, volledig onuitgegeven briefwisseling, dagboeknotities die uitsluitend in mijn bezit zijn en getuigenissen uit enkele recent verschenen werken die me toelieten bepaalde historische gebeurtenissen opnieuw en beter tot leven te brengen.

Zo zijn de indrukken uit mijn kindertijd slechts een opeenvolging van beelden die soms weinig met elkaar in verband staan. Hun natuurlijkheid zal wellicht opwegen tegen het overdreven belang dat in dit verhaal aan sommige kleine feitjes geschonken lijkt te zijn.

D U I T S L A N D

Belgische terugtocht

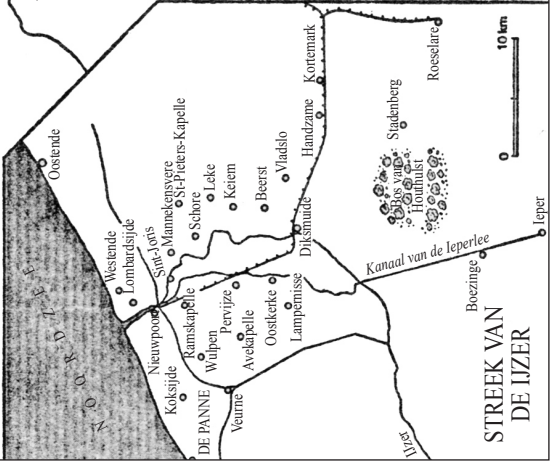
As van de opmars van de Duitse legers in augustus 1914.

Belgische tempiocht van Antwerpen naar de IJzer.

Opstelling van de Belgische divisies bij het begin van de oorlog.

Opmerking: Het is het 4de Duitse Leger dat, overgebracht van het oosten om het front en versterkt met nieuwe eenheden, tijdens de strijd om Vlaanderen zal toeslaan van Nieuwpoort naar Armentières.

STREEK VAN DE IJZER

INHOUD

15 **EERSTE DEEL DE GEMAKKELIJKE JAREN VOOR DE OORLOG**

- 17 1 Een grote liefde
- 31 2 De stichters van een staat
- 39 3 Moeilijke aanpassing
- 47 4 De opvoeding van de kleine prinsen
- 57 5 De wereld van oma Flandre
- 67 6 Het leven van een kroonprins
- 83 7 De troonsbestijging
- 89 8 Onze woonplaatsen
- 99 9 De grootouders Wittelsbach
- 109 10 De koning-alpinist en de muzikale koningin
- 115 11 Voor de storm

121 **TWEEDE DEEL DE TRAGISCHE OORLOGSJAREN**

- 123 1 De aanval op België
- 131 2 Het beleg van Antwerpen
- 141 3 De terugtocht van het Belgische leger
- 149 4 De strijd in Vlaanderen
- 165 5 Leven in Engeland
- 175 6 'Een flard vaderland', De Panne
- 191 7 'Een flard vaderland', Hospitaal l'Océan
- 207 8 Toscaanse zon en Vlaamse mist
- 219 9 Geheime pogingen om het bloedvergieten te beëindigen
- 231 10 Laatste inspanningen van de vijand en groot geallieerd offensief
- 247 11 Herovering en blijde intredes

257	DERDE DEEL DE MOEILIJKE NAOORLOGSE JAREN
259	1 Laken, familielevens
269	2 Het Verdrag van Versailles en België
277	3 Albert I en de Nieuwe Wereld
283	4 Het leven aan het hof
291	5 Verwezenlijkingen
301	6 Het geluk van Leopold
309	7 Italië
321	8 Vriendschappen en briefwisseling
331	9 De vreselijke scheiding
335	Stambomen
339	Bibliografische nota's
341	Index
351	Bedankingen

WOORD VOORAF

Emile Verhaeren schreef:

‘Een legende vertekent. Ze is menselijker dan de geschiedenis. Deze laatste wordt vastgelegd in teksten, de eerste wordt verspreid door het woord, vermenigvuldigt zich, groeit onbegrensd. Ze blijft leven ...

Het gebeurt niet dikwijls dat men zich bekommert om legendes. Daarvoor moet er rond de helden al een speciale stemming ontwikkeld zijn. Poëzie moet zich van hen meester gemaakt hebben, er moet stof zijn voor vervoering, maar ook voor vertedering. In één enkel woord, er moet liefde mee gemeoid zijn.

Het zijn koppels, paren, die de onsterfelijke fabels bevolken (1).’

De *legende* die met deze woorden door Verhaeren wordt opgeroepen, was voor ons, de kinderen van Albert en Elisabeth, *werkelijkheid*. Die werkelijkheid wilden we graag beter doen leren kennen. Zoveel talentvolle schrijvers hebben mooie bladzijden gewijd aan het leven en het werk van mijn ouders. Maar de getuigenis van hun dochter en de rechtstreekse invloed van hun voorbeeld, kunnen een nieuw element toevoegen aan de werken die aan hen zijn gewijd. De familiale sfeer uit onze kindertijd, het epische klimaat van de vier oorlogsjaren, het ‘officiëlere’ klimaat van de naoorlogse periode, zijn allemaal in mijn geest blijven leven, verlicht door de aura die dit buitengewone paar uitstraalde.

1

EEN GROTE LIEFDE

‘Mijn allerliefste, zo zal ik je altijd blijven noemen, want jij bent de enige die een plaats heeft in mijn hart. Jouw plaats is zo groot dat er geen meer over is voor iets anders.’

(uittreksel uit een brief van Albert aan Elisabeth)

De historici hebben mijn vader altijd bestempeld als een jonge en timide man, een beetje onhandig en zich bewust van een onvoldoende voorbereiding op zijn onverwachte rol van koning^a. Ik wil die visie niet tegenspreken, maar in de bladzijden die hier volgen, wil ik ook een ander beeld doen ontdekken: dat van een Coburg met gevoel voor romantiek, die toch vooral realistisch en positief ingesteld was.

De kostbare bundel brieven die mijn moeder me gaf kort voor haar dood (1965) toont wat zelfs uitstekende basiswerken over de koning niet konden vertellen.

Tussen Albert van België en Elisabeth van Beieren ontstond een diepe liefde met een uitzonderlijke band. Die hechte relatie werd alleen maar sterker, zowel in de gelukkige en vreedzame jaren, als in de tragische en pijnlijke. Ik denk niet dat ik indiscreet ben als ik hier uittreksels publiceer uit de vermelde briefwisseling. Integendeel zelfs. Ik geloof dat deze correspondentie alleen maar de diepgang en de zuiverheid van hun relatie zal beklemtonen.

^a Albert van België was de tweede zoon van de graaf van Vlaanderen, zelf de jongste broer van koning Leopold II. De kroonprins, zoon van Leopold II, stierf op jonge leeftijd, net zoals de oudere broer van mijn vader.

Mijn ouders hebben elkaar voor het eerst ontmoet in de lente van 1897. Het was in Parijs op de begrafenis van hertogin Sophie-Charlotte van Alençon^a.

De edelmoedige dame kwam op tragische wijze om het leven in de brand van de *Bazar de la Charité*, waar meer dan 125 personen verkoolden. Sophie-Charlotte d'Alençon stierf er doordat ze anderen voor haar liet ontsnappen aan het vuur.

Mijn vader, toen de troonopvolger van België, vertegenwoordigde er zijn familie. Hij was 22 jaar. Mijn moeder, Elisabeth, was de dochter van hertog Carl Theodor in Beieren en een rechtstreekse nicht van de overledene. Zij was een jaar jonger dan Albert.

Tijdens die begrafenis moet de aanwezigheid van de grote en mooie jonkman zeker de aandacht van mijn moeder getrokken hebben. Ze zou zelfs aan intimi gezegd hebben: 'Dit is de man met wie ik wil trouwen.'

Ook mijn vader, prins Albert en pas later de 'koning-ridder', was kennelijk onder de indruk van het meisje, dat gedurende 34 jaar zijn gezellin zou worden, 'zowel in goede als in kwade dagen'.

Mijn grootouders aan vaderskant, de graaf en de gravin van Vlaanderen, en Leopold II, koning der Belgen en oom van mijn vader, stemden in met een eventueel huwelijk. Het gezag van Leopold II was overigens zowel ontegensprekbaar als onbetwist. Marie-Sophie van Bourbon-Sicilië, de laatste koningin van Napels en tante van mijn moeder, die als weduwe in Saint-Germain-en-Laye woonde, faciliteerde de eerste contacten tussen de jongelui. Ook de hertog en de hertogin van Vendôme stelden hun statige woning in de rue Borghèse in Neuilly dikwijls ter beschikking voor ontmoetingen tussen de verliefden. De hertogin was de oudste zus van Albert.

Tijdens lange tochten in het bos van Fontainebleau leerde het verliefde koppel elkaar beter kennen, ver weg van de etiquette. Daar konden ze galopperen en vrijelijk spreken. Het zal bij mijn moeder, ervaren amazone, ongetwijfeld herinneringen oproepen hebben aan haar kindertijd en de eindeloze wandelingen die ze deed in haar fantastische Beieren.

Volgens de gebruiken van toen had er altijd een chaperonne aanwezig moeten zijn, maar dat was niet het geval. Op een van die gelegenheden durfde

a Sophie-Charlotte, gehuwd met de hertog van Alençon, prins van het huis van Orléans, was een Wittelsbach, een van de zussen van Carl Theodor, hertog in Beieren. Zij was de moeder van Emmanuel, hertog van Vendôme, die in 1896 huwde met Henriette van België, de oudste zus van koning Albert.

mijn vader het aan om, geëmotioneerd, aan mijn moeder te vragen 'of ze dacht het Belgische klimaat aan te kunnen'.

Op die manier, niet ver van de Obelisk, op een belangrijk kruispunt van wegen, vroeg mijn vader haar hand. Dat vertelde hij later aan zijn zus Henriette, die altijd openstond voor de gevoelens van haar verlegen broer en die hem ook steunde.

Wat antwoordde mijn moeder? Hoe raakte dat ijs gebroken? Wie deed de officiële vraag? Historici en journalisten gaven de meest uiteenlopende en meest denkbeeldige antwoorden. Wij, de kinderen, hebben altijd het geheim van onze ouders bewaard.

Op 30 mei 1900 vond de officiële verloving plaats in de zonovergoten tuin van de woning te Neuilly. Alleen de met pluimen en tule getooide honden zorgden voor een beetje schaduw op het gezicht van de dames. De mannen waren in stadskledij, want de bijeenkomst baadde in intimiteit en eenvoud.

Vandaag vervaagt dit alles in een ver verleden. Maar in de familiealbums zorgen de verbleekte foto's voor herinneringen. Dankzij deze foto's en dankzij de stroom aan verhalen van haar trouwe kamenierster Marguerite Strale, weet ik hoe mijn moeder er die dag uitzag. Ze droeg een luchtig, ivoorkleurig en zedig uitgesneden kleed, een eenvoudig parelsnoer en een zachtblauwe baret met lintjes en tule.

De gevoelens die mijn moeder neerschreef in haar brieven zijn zo authentiek, dat ik er graag een aantal uittreksels uit publiceer. Zeker nu de tijden veranderd zijn en liefde heeft ingeboet aan duurzame waarde en romantiek. Als je die brieven leest, merk je dat mijn vader naast tedere attenties en toegewijde raad, verbazend veel begrip en psychologisch doorzicht aan de dag legde voor de complexe persoon die mijn moeder was. Hij kon blijkbaar soms ook haar vinnige reacties voorzien.

De eerste brief dateert van 1 juni 1900, uitgerekend de dag na de verloving. Hij werd verstuurd uit Brussel, omdat mijn vader onmiddellijk na het feest had moeten terugkeren:

'... Ik hoop dat je gelukkig bent. Je mag in elk geval rekenen op mijn grenzeloze liefde en mijn onvoorwaardelijke trouw. Nadat ik je in Neuilly had verlaten, voelde ik me zo eenzaam. Alles scheen me leeg, zelfs de overvolle straten van Parijs leken wel een woestijn ...'

Diezelfde 1 juni schreef mijn moeder het volgende:

‘... Het is kwart voor middernacht en ik voel me zo eenzaam en zo triestig zonder je. We waren maar enkele dagen samen, maar dat was genoeg om heel mijn hart aan je te verliezen. Ik zie je zo graag. Ik had nooit gedacht dat ik zo van iemand zou kunnen houden. Je bent zo goed en zo vriendelijk voor me. Dat voelt goed en maakt me gelukkig. Je weet dat ik niet altijd mijn gevoelens kan uitdrukken, maar ik denk dat je me begrijpt. Ik kijk nu al uit naar je brief van morgen. Mijn lieve Albert, ik omhels je met al mijn liefde ...’

Het was het begin van een dagelijkse correspondentie over en weer, tot aan de dag van hun huwelijk op 2 oktober 1900. Mijn vader was 24 jaar en hij had een fijn en regelmatig geschrift, dat hij zijn hele leven lang zou meedragen. Blijkbaar leek het geweldig op dat van zijn grootvader, Leopold I. Het duidt op gevoeligheid, eenvoud, introvertie, taaiheid en een uiterst lucide geest. Zijn stijl is direct en de zinsbouw ongeunsteld, een uitzondering voor die tijd. Zijn observatievermogen en zijn bedenkingen zijn die van een rijp man.

Het geschrift van moeder helde lichtjes achteruit, wat wijst op enige terughoudendheid en op jeugdige schuchterheid. Dat zou afnemen met de tijd naarmate haar karakter vorm kreeg en ze zich vrijer voelde om zich te uiten. Zoals alle leden van het huis van Beieren moest Elisabeth haar spontaneïteit en haar natuurlijke levendigheid al stevig in toom houden. Maar haar handtekening en de elegantie van haar hoofdletters wijzen op een ontwikkelde artistieke reflex.

Op 2 juni schrijft Albert:

‘... Ik hoop dat de sfeer tussen ons in München [waar hun volgende afspraak plaatsvond] warmer zal zijn dan ze was in Neuilly ...’

Maar op 7 juni herpakte hij zich snel:

‘... Je laat me weten dat het ijs tussen ons in München helemaal ontdooid zal zijn, maar dat gevoel had ik al in Parijs, vooral dan die laatste namiddag ...’

Om dan teder maar vastberaden verder te gaan:

‘... Ik kan niet altijd goed uitdrukken wat ik zou willen. Ik ben geen dichter. Ik wil alleen zeggen dat ik elke dag meer en meer van je zal houden en dat mijn hart en mijn gedachten je toebehoren ...’

Mijn moeder antwoordt:

‘... Er gaat geen uur voorbij of ik denk aan je. Mijn enige wens is om je zo snel mogelijk terug te zien. Weten dat je me graag ziet, maakt me gelukkig. Je mag zeker zijn dat ook mijn hart je helemaal toebehoort. Je verloofde, die jou liever ziet dan wie of wat ook ter wereld ...’

Op 3 juni maakt mijn vader zich ernstig zorgen over de gezondheidstoestand van zijn grootmoeder van moederskant, prinses Joséphine von Hohenzollern-Sigmaringen, geboren Baden. Zal haar ziekte het voor september geplande huwelijk niet vertragen? De prinses stierf op 19 juni in haar kasteel in Sigmaringen, uitgerekend op de plaats waar maarschalk Pétain en Pierre Laval in 1945 geïnterneerd werden. Het imposante domein van Sigmaringen strekte zich met zijn weidse bossen uit tot aan het Meer van Konstanz.

Op 24 juni schrijft mijn vader:

‘... Ik heb je familie graag en weet dat dit altijd zo zal blijven. Ik hoop dat je altijd van mijn zusters zult blijven houden. Naar hen gaat, na jou, mijn grootste affectie. Ik kijk nu al geweldig uit naar mijn komend verblijf in Possenhofen. Het is een prachtige plek, met een zeer *gemütliche* sfeer ...’ Possenhofen, aan de oevers van de Starnberger See, stond bekend als de romantische verblijfplaats van de hertogen in Beieren.

Op een nieuwe brief van mijn moeder antwoordde mijn vader:

‘... Gelieve aan je vader en lieve moeder mijn allerbeste groeten over te maken. Ik kan niet genoeg herhalen hoezeer ik uitkijk naar de dag waarop ik zal kunnen zeggen: mijn vader en mijn moeder ...’

Op 30 juni kijkt hij terug op enkele dagen die hij met zijn verloofde had doorgebracht:

‘... Tijdens ons zo aangename maar veel te korte verblijf in Possenhofen, leerde ik je nog beter kennen. Ik moet toegeven dat ik je geest, je vriendelijkheid en al die kwaliteiten waarvan mijn lieve Lisa er zoveel heeft en die me op onze eerste kennismaking al hadden veroverd, nu nog meer apprecieer. Weet je, ik, ik heb niet veel kwaliteiten, maar ik kan je oprecht verzekeren dat ik er één heb: dat ik altijd zal proberen je te behagen en de prachtige vrouw die je bent, te verdienen ...’

Waarop mijn moeder, in een moment van euforisch geluk, antwoordt:

‘... Wanneer komt de tijd dat we niet meer van elkaar gescheiden moeten leven? Ik was zo gelukkig toen ik bij je was. Elk uur dat we samen doorbrengen, bezorgt me de grootst mogelijke vreugde. Ik zou alles geven om je nu te kunnen voelen. Maar alles wat aangenaam is in het leven gaat te vlug voorbij. Elke keer dat ik je terugzie, hou ik nog meer van je. Wat zal ik gelukkig zijn wanneer ik je niet meer zal moeten verlaten ...’

Mijn vader:

‘... Ik vermoed dat het weer daar aan het meer meevalt. Herinner je je nog onze wandelingen en de avond toen we samen zaten? Die momenten wil ik meteen opnieuw beleven ...’

Waarop mijn moeder antwoordde:

‘... Sinds je vertrek voelt de tuin leeg aan en is alles koud. Als ik nu op onze bank aan het meer zou zitten, zou ik koud krijgen en zou ik bang zijn spoken te zien ...’

Volgens een legende was Possenhofen behekst.

In afwachting dat hij zijn verloofde zou terugzien, bleef mijn vader aan de slag in Brussel. Enerzijds zette hij er zijn studies voort; studeren deed hij trouwens zijn hele leven lang, omdat hij vond dat hij nooit genoeg voorbereid zou zijn op zijn functies als koning. Anderzijds richtte hij ook zijn en hun toekomstige bestaan in, waarbij hij meer dan één hindernis op zijn weg tegenkwam.

Hij schreef:

‘... Hier ondervind ik veel moeilijkheden rond onze toekomstige woning. Het is verwonderlijk dat men het in familieverband zelden over iets eens is. Je mag blij zijn dat je daar niet mee te maken hebt, want het is erg vervelend...’

Op 27 juni, in een vlaag van ongeduld:

‘... Het is niet gemakkelijk om te achterhalen wat mijn ouders deze zomer van plan zijn. Het is nu 14 juli, maar we zullen het niet weten, want ze weten het zelf niet. Zijn ze bij jou thuis ook zo besluiteloos? Het is een groot probleem voor de stervelingen die van hen afhangen ...’

De volgende dag voegt hij eraan toe:

‘... Uiteindelijk hebben mijn ouders beslist om naar Les Amérois in de Ardennen te gaan [waar de graaf van Vlaanderen een eigendom had]. Ze gaan er tegen hun zin naartoe, met dat soort dwangmatigheid die zo typisch is voor onbesliste mensen, die dan gedreven worden om uiteindelijk te doen wat ze eigenlijk niet willen ...’

Op 10 juli vond het huwelijk plaats van Marie Gabriele, de jongste zus van mijn moeder. Ze trouwde met de zoon van Ludwig III, Rupprecht van Beieren (aan wie Hitler ooit de kroon zou aanbieden, die hij tot grote woede van de Führer weigerde.)

‘... Het zullen een beetje triestige dagen zijn. Het feit dat ze huwt en het huis verlaat, zal voor een leegte zorgen. Ik zag ook twee zussen vertrekken die ik

graag zag. In een mensenleven is de liefde het mooiste wat er bestaat. De rest valt eerder tegen. Ik voel me slecht bij het idee dat ik nu niet bij je kan zijn. Ik had je willen zeggen hoezeer ik van je hou en wil je gelukkig maken. Ik zie het leven door een roze bril sinds je mij al die liefde geeft en ik geloof dat iemand echt van me houdt ...'

Mijn moeder antwoordt:

'... Lieve Albert, het doet me iets dat je zo lief bent voor mijn zus. Je weet dat ik dezelfde genegenheid voel voor mijn broers en zussen, zoals jij die voelt voor je zussen ...'

Mijn moeder bleek veel heviger toen de afstand ter sprake kwam die hen scheidde:

'... Ik zou zo graag naar je toe komen en je omhelzen, terwijl ik een beetje aan je haar trek. Ik zie je zo graag. Ik zou in het water springen en door het vuur voor je gaan ...'

'... Kon ik maar mezelf in deze brief verstoppen en verzenden. Als je de brief zou openen, zou ik je rond de hals kunnen vliegen en je "wild" zoenen, passioneel, mijn allerliefste Albert. Ik zal je tonen dat ik je aanbid en van je hou met heel mijn wezen. Ik zal alles doen om het je aangenaam te maken. Ik ben zo vol ongeduld om je terug te zien. Bij onze omhelzing zal ik je half doodknijpen ...'

Nog ongeduldiger.

'... Ik verlang zo om je terug te zien. Ik kan niet meer zonder je, ik voel me verlaten en triestig. Alles gaat me tegen. Ik wil alleen jou en buiten jou: niets.'

Het ijs van Neuilly was ver weg! Elk vertelt aan de ander wat er nodig is om de tijd te doden.

Albert passioneert zich voor de nieuwe technologieën. Hij bezoekt de Wereldtentoonstelling van Parijs (1900), die in het teken staat van de enorme industriële ontwikkeling aan het einde van de 19de eeuw.

'... Straks', zo schreef hij, 'ga ik naar een snelheidsexperiment tussen Parijs en Amiens. De ingenieur heeft me uitgenodigd. Naar het schijnt zullen we snelheden halen die tot hiertoe nog nooit bereikt werden ...'

Mijn vader zou zich zijn leven lang hartstochtelijk interesseren voor de technische vooruitgang en voor de evolutie van de snelheid. Die interesse beantwoordde bijna aan een fysieke behoefte.

'... Vandaag hebben we tussen Karlsruhe en Rastatt zeer snel gereden. Ik chronometreerde 70 kilometer per uur. We reden 5 kilometer na elkaar tegen

60 kilometer per uur. Toen we deze morgen heel snel door een dorp reden, kwam een kip pal op Jungbluth (de aide de camp) afgevlagen. Gelukkig had hij een zonnebril op en kwam hij er met de schrik en een stevige klap van af ...'

Elisabeth antwoordde:

'... Ik ben blij dat je uitstap naar Parijs een meevaller werd en dat je de nieuwe motor kon testen zonder ongeval. Ik was eerder ongerust na wat je me schreef ...'

Blijkbaar was zij ook van geen kleintje vervaard en wilde ze niet voor hem onderdoen. Zo beschreef ze haar ritten te paard in de wilde Beierse natuur:

'... Gisteren maakten we een flinke wandeling en galoppeerden lang. We kwamen pas om acht uur thuis. Het was al zo donker dat we nog amper de weg naar huis terugvonden ...'

'... Vandaag galoppeerden we als gekken. Veel heviger nog dan de vorige keer in de velden ...'

'... Meerdere keren zijn we in galop gegaan over de uitgestrekte weilanden. We hebben de paarden ook minstens tienmaal laten springen. Dat alles onder een stralende zon ...'

Albert schrijft vanuit Parijs, waar hij zijn vader, de graaf van Vlaanderen, had vergezeld:

'... Gisteren bracht ik de hele dag door op de Wereldtentoonstelling. Ik klom ook op de Eiffeltoren ... Vandaag gaan we met een ballon varen. Dat alles is best interessant, maar ik ben helaas alleen. Het zou zoveel leuker zijn in gezelschap van een lieve en mooie dame zoals jij!' (15 september)

'... Ik was in Vincennes en we deden een ballonvaart op een hoogte van 400 meter. Er was veel wind en we werden behoorlijk door elkaar geschud ...'

'... De Wereldtentoonstelling is zo groot dat men er altijd maar een stukje van te zien krijgt. Het is ook erg moeilijk om alles te vinden. De Duitsers hebben de mooiste producten en de mooiste stands. Het is duidelijk dat kosten noch moeite gespaard zijn om Duitsland een eersterangsrol te laten spelen ...' (17 september)

'... Het is hier ontzettend warm en stofferig, wat de wandelingen door de tentoonstelling eerder onaangenaam maakt. Deze namiddag ga ik in de omgeving een boodschap doen op een gehuurde driewieler ...' (18 september)

'... Met een driewieler heb ik een grote rit gemaakt van Versailles naar Saint-Germain. De avond hebben we doorgebracht in de café-concerts van

Montmartre, waar we politieke liedjes hoorden maar ook andere. Het werd behoorlijk laat ...' (19 september)

Naarmate de grote dag naderde, sprak mijn vader alleen nog over hun aanstaande huwelijk.

'... Het grootste geluk van een man en een vrouw is samen te blijven. Het gezelschap van de ene en van de andere moet voor beiden onvervangbaar zijn ...'

'... Het leven is geen rimpelloze zee. Altijd, overal en voor iedereen duiken er al eens problemen op. Maar mits men in het gezin verbonden is door sterke wederzijdse liefde, moet men niets vrezen en is men zeker in zichzelf het echte geluk te vinden ...'

Heel hun leven lang hebben mijn ouders onder elkaar openlijk hun hart gelucht.

Mijn vader bezat ook heel wat zin voor humor, zodat hij ook al eens gekscheerde:

'... Beetje bij beetje komt ons huwelijk dichterbij. Niets zal ons dan nog zo veel scheiden, tenzij we zouden scheiden!'

Hij geeft ook een tip mee:

'... Ik raad je aan om nog vlug even van je vrijgezellenbestaan te genieten, want binnen twee weken is de grote dag daar. Nadien zullen we niet meer van gedachte kunnen veranderen. Morgen binnen veertien dagen zullen we werkelijk gehuwd zijn. Het is een grote stap in ons leven. Hopelijk zal het voor ons beiden ook een geslaagde stap zijn ...'

'... Binnen vijf dagen zie ik je weer en zullen we niet meer uit elkaar gaan. Eindelijk zal ik je kunnen omhelzen zonder toezicht! Binnen een week zijn we samen, alleen. Ik hoop dat je je met mij niet zult vervelen. Ik zal er in ieder geval alles aan doen om het je aangenaam te maken ...'

'... Morgen stuur ik je mijn laatste brief. Althans voor enige tijd, hoop ik. De plechtigheden in München zullen kort zijn, maar hier [in Brussel] belooft het een lange en saaie bijeenkomst te worden. We kunnen er echter niets aan veranderen. Overmorgen trekken we dan naar Duitsland, met de hele menagerie [zo noemt hij het gezin van Vlaanderen] en de entourage erbovenop. Het wordt een echte landverhuizing. En vergeet het niet. We zullen negen uur in Würzburg blijven uit schrik dat we een hoogmis zouden missen ...'

Dezelfde dag schrijft hij nog: